

Teško je govoriti o mladim piscima. Za mene postoje samo pisci, i to bez obzira na godine. Nemam povjerenja u književni staz u šestdesete knjige i godina koje vode prema nekim pokastima ili koje osiguravaju društveni ugled na temelju broja djela, na temelju činjenice kako neko dugo živi u književnosti. Zato kada pokušavam predstaviti Zvonimira Majdaka mislim da ne treba biti nimalo značajan podatak da je ovaj pisac rođen 26. 1. 1938. koji za mnoge znači razlog da se o njemu piše kao o mladom piscu. Objavivši već preko deset godina i počeo se javljati u srednjokolskom časopisu *Polet*, danas ima objavljeno tri knjige pjesama, dva romana, trećeg piše, dok mu knjiga pripovjedaka uskoro izaći iz tiska. Dakle pisac s dosta knjiga i relativno dugim stažom, pisac, koji koliko mi se u ovom trenutku čini nije značajan po tome, što je radikalno revolucionirao izraz, ali koji je zato unutar specifičnog i dosta homogenog svijeta svojih preokupacija otkrio mnoge nove senzibilitete i fenomene koji zaslužuju da budu predmet književnog zanimanja.

U pokušaju da otkrije mitologiju svakidašnjeg života Majdak je u svojoj sentimentalno-urbanoj poeziji reducirao jezik tradicionalne poezije na govorne izričaje, na kolokvijalne konstrukcije i šturi rječnik, ali vrlo ekspresivno obojen, stilistički funkcionalan i za tradicionalnu poeziju nov, nekonvencionalan. Majdak je kroz poeziju prvi put pokušao progovoriti verbumom časa koji timije osjetiti smisao aktualnosti i koji ne preza da se u ovom trenutku aktuelnostima. Međutim, pjevao je pjesme sentimentalne kantilene u kojima kroz kontrast idiličnog i urbanog, bolčevnog s brutalnim, ipak ne uspijevaju izraziti ono lirsko koje je deklarativno tražio u tom svijetu nestalih vrjednosti. Nije bio u pitanju promašaj, pucanj u prazno, već akcidentalije koje se roje oko svakog pokušaja prodiranja u svijet još uvijek nesputan formulama i izražajnim klisejima i koje volutarizam stvaralačke ideje ne uspijeva imaginativno transportirati u čvrste odnose pojedinih slika. Između faktografije i imaginativnog bilježenja suštinskih detalja i opažaja Majdakova poezija bila je više zaokupljena činjenicama, već formuliranim konstatacijama, a manje istraživanjem unutrašnjih strukturalnih odnosa. Onda, kao i u mnogim sličnim pokušajima u toj poeziji nailazimo konačno i na retoričko pozivanje na zamisao, isticanje intencije, vraćanje ideji kao anegdotskom odnosu koji vlada između pojedinih činjenica, a manje imaginativne djelatnosti oko kreiranja čvrste i cjelovite vizije. Međutim, kao lirski fejtonzizam koji nije lišen specifičnih draži poezije koja zanimaju svakodnevna zbivanja, kao lir-

Književni Mimenik

ZVONIMIR MAJDAK

ski dnevnik jednog fenomenaliste, koji opisujući nesvjesno korača u svijet proze ova poezija šarmira svojom posebnosti. Pokušaj da se u suvremenu hrvatsku poeziju unese govorni gradski idiom ne datira od lirskih nastojanja Zvonimira Majdaka, šta više, čini nam se da poslije pokušaja Ivana Slamnjiga, Alojza Majetića i Tomislava Sabljaka (njegov humanistički lik *Šime Sordić* koji je prije nekih deset godina izašlo u zagrebačkom Studentskom listu predstavlja pravi lingistički brevijar jezičkih nastojanja ovih pjesnika, te njegova urbana poezija iz zbirke *Situacije* prethodili su lirskim pokušajima Zvonimira Majdaka koji je čini mi se posljednji među novijim suvremenim hrvatskim pjesnicima pokušao eksperimentirati u tom smjeru.

Majdakova proza, a naročito objavljivi romani *Bolest* (1964) i *Mladić* (1965) otkri-

PETRE M. ANDREEVSKI

Prva zbirka pesama Petre M. Andreevskog zvala se *Čvorovi*. Čvor — to je ideogramski znak koji najlikovnije predstavlja ono što leži u srži pojave koje ovaj makedonski pesnik stavlja u središte svog interesovanja: linije teka uporedno, ili se sastaju sa raznih krajeva, pa se odjednom, silom nekih nevidljivih uzroka, upletu i zamrse toliko da se već ne zna odakle koja dolazi i kuda se produžava — sve je jedan zajednički čvr, novo, nerazmrsivo posvajanje, stečiste svega što je dole postojalo samostalno i zasebno. Ovaj pesnik mlade makedonske književne generacije spada, zajedno sa većim delom svojih vršnjaka, u tvorce koji su od svojih prvih pesama posli ka otkrivanju jednog zajedničkog, dubinskog jezgra nacionalnog senzibiliteta iz čije su nutrine uspešli da izvuku i osvoje za poeziju simbole i znamenja nesumnjivo kolektivnog porekla i sudbinskog značenja. Ono što se prepliće i ukrsta kroz stihove prve pesničke zbirke Petre M. Andreevskog, to su linije kauzalnosti koje kroz vreme i kroz prostor povezuju podneblje i čoveka u njemu, oblike pejzaža i kretanja istorije, biološki život godišnjih doba i legende vekova. U toj prvoj knjizi P. M. Andreevski raspliće nevidljive čvorove u kojima se sekula masnevska polja pejzaža i dahovni radijusi ljudi koji žive u njima, naslućujući organski kontinuum koji vlada između geoloških i vegetativnih oblika i ljudskih jedinki i čini od predela zbir beskonačno složenih odnosa. U predelima ove poezije nema ničeg razdvojenog, ničeg samostalnog: sve se meća i sve se sliva, prožima se, spaja, prepliće. Preci i potomci žive — kroz ista verovanja i kroz hranu koja ih spaja sa istom zemljom — tako reći jedni kraj drugih, u istom keragu običaja i poljskih radova. Kroz toponimije izgovorene ustima savremenika svakog trenutka oživljava daleka prošlost, izgovor i akustika dalekih reči nepoznatih predaka. U jednom od svojih zapisa, objavljenih nedavno, P. M. Andreevski kroz humornu intonaciju iznosi svoje uverenje: „Štošćitani, Cerani, Svudolci, Boišćani, Smitveći, Zur-

vaju Majdaka kao pisca koji nonšalantnim pripovijedanjem nastavlja jednu struju suvremene hrvatske proze. Roman *Bolest* je pokušaj da se izmiri naša domaća mitologija zabith palanki, svijet utopljen u svoj primitivizam sa iskustvima stečenim kroz lekturu Kafke. Ispričan objektivistički kroz usta trećeg lica, roman *Bolest* u svojoj suštini pripada onoj suvremenoj prozi koju nazivamo moralnom basnom. To je alegorična priča o tome kako se pod mukla bolest uvlači u društvo i kako jedna konkretna boljetica odjednom postaje metafizička kategorija, metafora koja služi umjesto dijagnoze jednog moralnog stanja nalikuje pomalo na *Preobražaj* Franza Kafke. Pa ipak u Majdakovom prvom romanu nalazimo izvanredno zanimljivih fragmenata koji nas uvjeravaju da se radi o piscu izvanredno razvijenog osjećaja za promatranje svijeta oko sebe. Ali kao i mnogi drugi suvremeni prozaići i Majdak je u *Bolesti* pokušao dati historiju lica bez imena i tačno određenih socijalnih determiniranih osobina. *Mladić*, drugi roman po redu, obimom manji, jednostavniji u svojoj temeljnoj ambiciji otkrivanja nam mnogo potpunije darovitost Zvonimira Majdaka kroz sposobnost da pruži živu i zanimljivu opservaciju ovog trenutka i ljudi koji žive kardijalno povezano sa ovim trenutkom povišesti.

Riječ je o romanu ili pripovijesti (već prema tome kako sami hoćete) u kojem je autor pokušao kroz prizmu događaja jednog jedinog dana kojima je svjedok i saučesnik mladi intelektualac, koji dolazi jednog nedjeljnog dana u grad da na poziv svojih bivših školskih drugova učestvuje na proslavi mature. Taj mladi junak, agrom pom struci i upravitelj neke seljačke radne zadruge po dužnosti, nije neki naš gospodin Bloom koji bi kroz svoja zagrebačka lutanja otkrio svojevrstu tajnu anatomsiju i fiziologiju grada i ljudi koji u njemu žive, no kao značajni promatač svijeta i zbivanja u kojima je i sam do nedavno bio saučesnik pokušava da se pri sjeti godina koje su minule, lica koja su nekada u njegovom životu značila nešto više od gole uspomene. Taj došljak koji je došao iz provincijskih prostranstava i njihove učalosti otkrit će kroz svoje neplanirano jutarnje lutanje mnoge fenomene koji iako spomenuti tek uzput, predstavlja gotovo ključno tačke u kojima se prelamaju stara uvjerenja i nova praksa generacije koja nije sentimentalna, ali koja je zato vrlo često sebi sama tuda i te oduđenosti svjesna.

Bez obzira što je glavni junak *Mladića* ipak samo promatrač, bez obzira što on pokušava da evocira minule događaje iz studentskog života, a ranije nastoji da nam o tim zbivanjima govori o svom kroz

remisenciju oživljenom saučesništvu, ipak u toj hladnoj objektivističkoj nizanja uspomena naziremo jednu zanimljivu vrednost ove proze.

Majdak bližnji periferne događaje da bi njima izrazio suštinu problema koji ga zaokuplja. On ne daje detaljne analize uzroka ravnodušnosti tih mladih ljudi, ali je markirao okvire unutar kojih se kreću njihovi interesi, i simptome novih senzibiliteta koji se javljaju među predstavnicima ove generacije. Majdak nije donosio nikakve zaključke u formi naravoučevanja, ali je svojim načinom odabiranja karakterističnih detalja implicite izrazio svoj staz prema najvitalnijim pitanjima tih mladih ljudi koji žive u vremenu u kojem dokolica i odgovornost još nisu ostvarili nužnu ravnotežu. Možda u tome i leži razlog da mladić predstavlja jednu savremenu varijantu sentimentalnog odgoja. Bezličan junak, taj anonimni mladić, jedan od tisuće koji su zajedno s nama posjećivali pjesnjake, išli na radne akcije, izmislili razne načine kako da poskoro džeparac zaokupljen je svojim uspomnama koje naviru na svakom koraku njegove šetnje gradom, u kojem je tolike godine proveo svoje školovanje, u tom nizanju događaja i uspomena naziremo pripovedački postupak koji polazi od iznošenja pojedinosti koje montirane i režirane jednom određenom intencijom polaganu postaju generalizacije.

Majdak je u *Mladiću* kao i svi fenomenolozi pošao od pojave. Upravo zbog toga u romanu i nailazimo toliko prepoznatljivih situacija i mjesta, pa čak i junaka koje ne možemo identificirati sa realnim ličnostima, ali osjećamo da su rađeni prema prototipu onog idealnog obrasa mladog čovjeka kojeg bi bez mnogo dvoumljenja mogli nazvati junakom našeg vremena, a da za protuuslugu zbog dodeljivanja ovog epiteta od njega ne tražimo ništa drugo osim da i dalje bude vjeren svojoj pozzi. Kada bi eventualno i započeli s nabrojavanjem svih tih detalja koje bi neko možda bez dvoumljenja nazvao realističnim niz bi im prilično velik. Mnogoš referencija sociološke prirode nadopunjuje isto tako veliki broj provjerljivih karakteristika sentimentalnog života mladih. Majdak je u *Mladiću* za razliku od *Bolesti* u mnogim pojedinostima (i to naročito tematskog karaktera) otišao vrlo daleko i ne može se reći da robuje convencionalima.

Ne znam što možemo očekivati od novog romana kojeg ovaj pisac već dugo vremena piše, ali čini nam se da se radi o piscu s razvojem, dakle o stvaraoću koji neprestano usavršava svoj pogled, o piscu čija imaginacija još nije umorna i pasivna.

Branimir DONAT

ispričaje i otkriva teme daleko dublje od pastoralno-folklornih opisa. Ova poezija teži za dubljim vezama, za odnosima jedva naslućivim: za vezama koje postoje između zvezdanih slika i večernjih predanja, između toka reka i seoskih puteva, između pravca vetrova i položaja naselja; ona postavlja čoveka u središte pejzaža i iz tog odnosa izvlači svoje zaključke. Mudrost ove poezije je njeno shvaćanje uslovljenosti koja vlada između svih oblika jednog podneblja: njen stvaralački postupak sastoji se upravo u prožimanju različitih vidova iskustva poniklih na jednom tlu.

Sve se to odvija i na nebu i na zemlji: kroz slojeve zemlje i kroz slojeve vazduha, kroz krv koja se obnavlja u novim vezama i kroz padavine koje obnavljaju kružni tok vode, kroz nekadašnja večernja predanja i sadašnje dečjeigre žive i odvijaju se veze između predaka i potomaka, odvijaju se neprekidni niz dijaloga između vremena prošlog i vremena sadašnjeg. U velikom mozaiku svih ovih bezbrojnih povezanosti svaki detalj može biti činilac: insekt, cvet, mineral, sed sejača i reč bajalice. Ovaj pesnik u naizgled udaljenim pojavama otkriva uzroke i posledice; iz linija insekata i puteva biljnog semena izvlači determinante nekih značajnih događaja i konture velikih prostora. Odmah je vidljivo, čim prelistamo ma koju knjigu ovog pisca; jedna velika najezda detalja preplavljuje i stihove i prozu P. M. Andreevskog. Ovaj pisac sastavlja svoju sliku sveta iz bezbrojnih sitnica vidljive prirode; naizgled haotično nabaceni, naizgled prenatrpani i nesistemativizovani, ovi detalji svojom brojnošću i svojim rasporedom govore i poruku i stav ovog pisca: da je svaki detalj važan, da svaki ima svoje značenje i da se ne može nikada sa potpunom sigurnošću dati primat jednom na račun drugog.

Petre M. Andreevski spada svakako u one makedonske pisce koji su iz folkloru izvuđili tako reći maksimalnu dozu pouke. U poeziji ovog pisca elementi folkloru su stalno prisutni: kroz njegove stihove pregljice se arhitekture slovenske antitezije i paradoksi izvuđeni iz srži poslovice, humor-

ni preokret zagonetke i magični kušaj bajalice. Ali, folklor nije tu vidljiv samo kroz preuzetu formu, kroz simbole i detalje; ceo vez pesničke vokacije P. M. Andreevskog kao da se ugleda svojom kompozicijom, svojom zakonitošću i svojom linjskom permutacijom elemenata na preplet silme i vunenog konca sa folklornih šara Makedonije. Magični znaci folkloru ne isključuju kod ovog pisca savremeni senzibilitet: folklorni odredi i rituali iz ovih pesama imaju burlesknu pantomimičnost i bizarnost jedne nadrealističke režirane fieste. Aždaje i dođole, sveci i uroci komešaju se tu u čudnom kolu, ne gubeći se ni za trenutak u nadstvarnom, ostajući stalno prisutni u pejzažu uvek punom orača i sejača, pastira i vodonoša.

Takve su i pripovetke ovog pisca, objavljene u knjizi *Šedmi dan*. Oni su vidljivo obeležene vremenom i mestom svoje radnje: to je uvek, bez dvoumljenja, makedonsko selo u prvim danima posle oslobođenja, u danima kolektivizacije. Ali, to selo živi u ovoj prozi dvojnimi životom: jednom noćom je uvek u sadašnjici a drugom u prošlim vekovima, u njihovim strepnjama i zabudama. U razgovore oko prebacivanja normi i poboljšanja higijene upadaju replike o pojavi Antihrista i nevidljivom zidu koji su podigle seoske uračare oko sela. Slojevi vremena su u ovoj prozi tako izmešani da ih je nemoguće odvojiti; kao da je kovilac novih događaja poremetio sve tokove ustaljenog života i izneo na površinu neke dubinske, atavističke strasti i ponorne porive zagrethane dotad nosima vekova. U razgovoru dečaka koji posmatraju izgradnju zajedničkog doma, u priči *Početak proleća* i kraj *moje deđe*, kao da se prepoznajemo na mahove sedanja ne prestari paganski običaj ubijanja starijaca. Sve to, istovremeno i na nebu i na zemlji svet folklorne fantastike i svet jednog rejnog seoskog detinjstva mešaju tu svoje boje i oblike, ne priznajući zemljinu težu prizemne realnosti, ali priznajući jednu dublju i mnogo suštastveniju zakonitost prosteleku iz života jednog tla i podneblja.

Vlada UROSEVIĆ